

CASANOVA - AZ UTOLSÓ SZERELEM

Rizsporos szerelmek

FEKETE TAMÁS

BENOÎT JACQUOT KOSZTÜMÖS FILMJEIBEN A MINDENT ELSŐPRŐ SZERELEM ÉRZÉSE CSAK PILLANATNYI IDEIG TARTHAT, MINDEN ESETBEN A KÉNYSZERŰ ELVÁLÁS KÖVETI.

Az idén 72 éves Benoît Jacquot a francia film egyik legtermékenyebb rendezője, akit azonban hosszú karrierje alatt nem csupán a látványos elismerések, a fesztiváldíjak kerültek el, de a közönség szemében is mintha a másodvonalban helyezkedne el. Pedig témái sokszínűsége ellenére is szinte mindig egy kérdéskört körbejáró filmjei, valamint munkamódszere az egyik legizgalmasabb kortárs frankofón művészé emeli. Jacquot még most is szinte minden évben új játékfilmmel jelentkezik, miközben folyamatosan kiruccanásokat tesz a televízió, a dokumentumfilmek és a színház világába is.

Anna Karina, Virginie Ledoyen, Isabelle Adjani, Charlotte Gainsbourg, Chiara Mastroianni, Catherine Deneuve, Léa Seydoux, és mindenekelőtt Isabelle Huppert, akivel hat közös film készült – néhány név, akikkel a rendező együtt dolgozott, és amiből talán érzékelhető is, hogy munkáiban jellemzően a nők állnak a középpontban. Doszto-

jevskij, Henry James, Kafka, Corneille, Marivaux, André Gide, Yukio Mishima, Don DeLillo és James Hadley Chase – a szerzők, akiknek írását Jacquot vitte vászonra, vagyis feltűnően fontos az irodalmi alapanyag, miközben egészen egyedülálló változatosságot is mutat. (Sőt, akár más művészeti ágat is beemelt, 2001-ben Puccini *Toscájából* rendezett feldolgozást.)

Feltűnő, hogy a rendező pályájának első szakaszában a klasszikus műveket is jelenkori környezetbe ültette át; így Dosztojevskij 1849-es, befejezetlen műve, a *Nyetocska Nyezvanova*, majd az eredetileg 1902-ben megjelent James regény, *A galamb szárnyai* is napjainkban játszódik. Az ezredforduló környékén

„Az újrameselés igénye mozgatja”

(Benoît Jacquot: Sade márki – Marianne Dennicourt, Daniel Auteuil és Isild Le Besco)

azonban megjelennek a kosztümös játékfilmek, méghozzá olyan arányban, hogy egy időben teljes kizárólagosságot élveztek ezek a darabok. A sort Marivaux *Hazug tanítványának* 2000-es,

színházi kulisszák között felvett feldolgozása nyitotta, még ugyanabban az évben bemutatták a *Sade márkit*, majd jött a már említett *Tosca*, a ciklust pedig 2002-ben zárta az *Adolphe*. Hosszabb szünet után 2010-ben kezdődött egy újabb kosztümös korszak a rendező életművében, a 2010-es *Mélyen az erdőben*, a 2012-es *Búcsú a királynémtól*, a három évvel későbbi *Egy szobalány naplója*, majd a friss *Casanova – Az utolsó szerelem* képviselésében.

A fentiek szinte mindegyike adaptáció – a friss Casanova-filmben épp a címszereplő tekinthető a forrásul szolgáló mű szerzőjének. Az viszont mindenképp csak ezekre a darabokra jellemző, hogy vagy egy jól ismert klasszikus sokadszori feldolgozása (Octave Mirbeau, 1900-ban megjelent regényének, az *Egy szobalány naplójának* ez sorrendben már a negyedik játékfilmes feldolgozása), vagy egy valós (és filmvászon szintén sokszor megidézett) személy életének egy szakaszát mutatja be. Ezáltal tehát teljesen nyilvánvaló is a szándék: ezekben a filmekben nem elsősorban a mesélés, hanem inkább az újrameselés, újraértelmezés igénye mozgatja a rendezőt – és valóban, az ő Sade márki, Marie Antoinette-je és Casanovája más, mint akikkel eddig találkozhattunk. A fentiek részben hőseink, Jacquot létező személyeit már a film elején konkrét időben és térben helyezi el: minden esetben értesülünk róla, mikor és hol járunk, sőt, a *Búcsú a királynémtól* mintegy négy napot felölelő eseménysora alkalmával még a pontos dátumot is kiírják minden alkalommal. Ezek a filmek jellemzően a felvilágosodás és a Francia Forradalom időszakában játszódnak, ám a főszereplők egyáltalán nem vesznek részt a történelmi eseményekben; a történésektől teljesen távol vannak, vagy nem is érdekli őket, mi zajlik körülöttük, vagy csupán tétlenül és szinte teljes tehetetlenségben kénytelenek azokat szemlélni. Erre a dramaturgiára legjobb példa a *Búcsú a királynémtól* esete, amelyben a forradalmat szító néptömeg egyáltalán nem jelenik meg, és XVI. Lajos is csupán mellékszereplő marad. A versailles-i udvar lakói csak pletykákból, szóbeszédéből és elkapott félszavakból értesülnek arról mi is történik épp a fővárosban, ám helyzetük és felkészületlenségük révén legfeljebb gyors, kétségbeesett és átgondolatlan lépések megtételére képesek, egyébként csupán messziről kénytelenek szemlélni a

kirobbanó forradalmat – és nem csupán a felolvasónő, Sidonie, aki hol egy emeleti ablakból, hol egy kerítés mögül kénytelen figyelni a királyi udvar kapkodását, hanem maga a királynő sem képes irányítani a legkisebb mértékben sem a történéseket, a legtöbb, amit megtehet, hogy szeretőjét cselednek álcázva kimenekíti az országból.

A fentiek részben a hősök helyzetéből és a cselekmény színteréből is következnek. A ciklus filmjeinek szereplői legtöbbször számkivetettek és kiteszítottak, még akkor is, ha saját akaratukból kerültek távol a világ zajától. Sade márkit írásai miatt egy szanatóriumba utalja a Konvent, Casanovát száműzték Velencéből, és hosszú kitérők után Londonban talál menedéket, a film kerete szerint azonban már Csehországból tekint vissza ezekre az évekre. Marie Antoinette felolvasója ugyan önként került Versailles-ba, ám hiába mozoghat szabadon, árva lévén nincs is hová mennie innen. Száműzöttként léteznek tehát a világban, és ez az állapot nagyon szorosan összefügg elmesélt történetükkel: a fenti filmek mindegyike pontosan ott ér véget, mikor a főszereplő kényszerből vagy saját elhatározásból, de megszabadul ebből a rabságból.

„Megszabadul a rabságból”

(Benoît Jacquot: Casanova – Az utolsó szerelem – Vincent Lindon)

jakobinusok bukásával a szanatórium kapui megnyílnak, ám ezzel Sade és a fiatal Emilie útjai elválnak, Casanova *utolsó szerelmét* hagyja ott, a királynétól *búcsúzó* Sidonie pedig soha többet nem láthatja plátói szerelmét, és ezzel saját létezése is semmivé lesz. „Hamarosan messze kerülök Versailles-tól. Hamarosan egy senki leszek.” – halljuk a film legvégén, az egyetlen helyen, ahol a hősnő narrátorként szólal meg, és reflektál saját sorsára.

Ám hiába a végső, kényszeres és fájdalmas búcsú, ez az elzárt, perifériára szorított életszakasz döntő és mindent megváltoztató élményeket tartogat – mégpedig az első igazi szerelem élményét, a testiség megtapasztalásával együtt, legyen is az erre ébredés bármilyen különös körülmények közötti, és szolgáljon hozzá keretül egy szerelmi háromszög. A még tizenéves Emilie Sade márki segítségével veszíti el szüzességét a kertészfiúval, a saját érzéseivel sem egészen tisztában levő Sidonie – ha még csak egy másnak szánt csók erejéig is – érzéki közelségbe kerülhet a királynéval,

A szabadság elnyerése azonban egyúttal kényszerű, vesztéssel teli szakítást is jelent, és ezt az elválást Jacquot akár még a filmek címébe is beemeli, a fókusz erre az aktusra helyezve: a

távozásával viszont szinte meg is semmisül, Casanova pedig számtalan röpké kaland után tapasztalja meg a felszabadító és megsemmisítő szerelem élményét.

Az erotikától fűtött percekétől pedig elválaszthatatlan az írás, illetve az olvasás motívuma is; a felforgató szellemű könyvei miatt büntetésre ítélt Sade márki esetében ez nem is meglepő, Casanova az emlékiratai írása közben idézi fel 30 évvel korábbi nagy szerelmét, Sidonie pedig a királyné felolvasójaként szolgál – sőt, kettejük között már-már érzéki kapcsolat bontakozik ki, ahogy hangosan együtt olvassák Marivaux *Félicie*-jét.

Jacquot kosztümös filmjei tehát olyan romantikus darabok, ahol az igazi, mindent elsöprő és érzéki szerelem szinte csak azért adatik meg néhány pillanatra a szereplők számára, hogy ennek megtapasztalása után szinte azonnal búcsút is intsenek egymásnak a beavatók és a beavatottak.

CASANOVA – AZ UTOLSÓ SZERELEM (Le dernier amour) – francia, 2019. Rendezte: **Benoît Jacquot**.

Írta: **Giacomo Casanova** műve alapján **Benoît Jacquot** és **Chantal Thomas**. Kép: **Christophe Beaucarne**. Zene: **Bruno Coulais**. Szereplők: **Vincent Lindon** (Casanova), **Stacy Martin** (Marianne), **Valeria Golino** (La Cornelys), **Julia Roy** (Cécile). Gyártó: **Les Films du Lendemain / JPG Films**. Forgalmazó: **ADS Service**. *Feliratos*. 98 perc.